

2020-03-18

Skyddsstopp – brist på skyddsutrustning

Det har visat sig att viss skyddsutrustning som erbjuds av arbetsgivaren på många håll i Sverige är bristfällig. Den skyddar inte arbetstagaren tillräckligt mot omedelbar fara. Därför klargör vi nu vad vi bör göra och vad lagstiftningen säger.

Om skyddsutrustning saknas för arbetsgrupp

Om det finns risker i arbetsmiljön ska du vända sig till arbetsgivaren för åtgärd av riskerna. Att använda skyddsutrustning är en extraordinär åtgärd som man tar till först efter att man försökt genomföra arbetet på annat sätt. Riskfyllt arbete ska helst undvikas. Om man inte får gehör för sina påpekanden om risker ska man prata med ett skyddsombud. Med stöd av arbetsmiljölagen kan skyddsombudet begära åtgärder. Skyddsombudet kan sedan vända sig till Arbetsmiljöverket för att de ska pröva om föreläggande eller förbud är nödvändigt.

I förarbetena till arbetsmiljölagen konstaterades att hänsyn måste tas till arbetets natur när man ställer kraven på arbetsmiljön. Det finns samhällsbärande verksamheter där förutsättningarna i arbetsmiljön skiljer sig radikalt från andra områden. Bestämmelsen innebär att man i dessa fall måste göra en avvägning mellan olika intressen innan kraven ställs i ett enskilt fall.

Viktiga samhällsfunktioner som sjukvård och räddningstjänst innebär risker för ohälsa eller olycksfall. Lagrådet har också pekat på att i förarbetena till arbetsmiljölagen framgår det att det är nödvändigt med en nyanserad bedömning när man ställer krav på arbetsmiljön.

Om det finns risker som innebär ”omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa” som inte åtgärdas av arbetsgivaren, kan skyddsombudet bestämma att arbetet ska avbrytas i avvaktan på ställningstagande från Arbetsmiljöverket (6 kap. 7 §).

I vardagligt tal kallar vi det för skyddsstopp. Ett skyddsombuds åtgärder, enligt ovanstående, avser även arbete som utförs av inhyrd arbetskraft i arbetsgivarens verksamhet. Om någon skadas till följd av en åtgärd som avses i paragrafen är ett skyddsombud fritt från ersättningskyldighet.

Det är förutsatt att skyddsstoppet bara utnyttjas undantagsvis. Den fara som avses behöver inte vara livshotande, utan risk för kroppsskada är tillräckligt.

Misstanke om skadliga långtidseffekter är däremot inte tillräckligt. Beslut om att arbete ska avbrytas gäller till dess Arbetsmiljöverket prövat frågan om arbetet kan fortsätta.

Om ett skyddsombud inte avbryter ett farligt arbete föranleder inte heller det skadeståndsansvar. Den påföljd som kan drabba skyddsombud som missbrukar sina befogenheter är att hen kan fräntas sitt uppdrag. Av [AD 1979 nr 164](#) och [AD 1979 nr 165](#) framgår att arbetstagare som berörs av ett skyddsstopp har rätt till lön under stopptiden under förutsättning att skyddsombudet haft tillräckliga skäl för sin åtgärd.

Läkare som tillhör riskgrupp

Om läkaren själv tillhör en riskgrupp och skyddsutrustning inte är tillräcklig gäller följande:

3 kap. 4 § Arbetsmiljölagen

“Arbetstagaren ska medverka i arbetsmiljöarbetet och delta i genomförandet av de åtgärder som behövs för att åstadkomma en god arbetsmiljö. Denne ska följa givna föreskrifter samt använda de skyddsanordningar och iaktta den försiktighet i övrigt som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall.

Om arbetstagaren finner att arbetet innebär omedelbar och allvarlig fara för liv eller hälsa, ska denne snarast underrätta arbetsgivaren eller skyddsombud. Arbetstagaren är fri från ersättningskyldighet för skada som uppstår till följd av att denne underlåter att utföra arbetet i avvaktan på besked om det ska fortsättas.”

I kommentaren till lagen kan vi utläsa att det som ligger till grund för bedömningen handlar om den anställdes egen uppfattning om faran. Regleringen får särskild betydelse när arbetstagaren anser att hen med hänsyn till faran bör avsluta sitt arbete och det samtidigt är svårt att få kontakt med en överordnad (exempelvis en överläkare utan personalansvar) eller ett skyddsombud. Regeln hänger nära samman med skyddsombudens rätt att begära skyddsstopp enligt [6 kap. 7 §](#)

Läkarförbundets riskbedömning om vi använder skyddsstopp

Om skyddsombuden lägger skyddsstopp tror vi att det finns en risk att regeringen upphäver dessa direkt genom att tillämpa lagen om totalförsvaret eller krigslagar. I en grundlag har regeringen inskränkt möjligheten genom att sätta restriktioner på mötesfriheten.

Varför regeringen har kunnat begränsa 2:24 i regeringsformen kan utläsas här:

2 kap. 24 § RF

“Mötesfriheten och demonstrationsfriheten får begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken. I övrigt får dessa friheter begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot.”

Regeringen menar att begreppet farsot kan innebära en pandemi

Om det är fara för krig eller är krig så kan regeringen ändå inte stifta, ändra eller upphäva grundlagar, [riksdagsordningen](#) eller lag om val till riksdagen. Endast dessa lagar förfogar regeringen inte över. All annan lagstiftning kan ändras och blyxtberedas. Med blyxtberedning menas att allt arbete inför att ändra lagar åsidosätts och man kallar in riksdagens krigsdelegation och utskotten. Det krävs att regeringen har lagändringen på plats inom ett par timmar om regeringen gör den bedömningen.

En lagändring kan ske i arbetsmiljölagen det vill säga att skyddsstopp inte kan tillämpas på vårdpersonal under den tid pandemi råder.

Lagen om totalförsvarsplikt

Lagen och totalförsvarsplikt kan tillämpas om regeringen gör bedömningen att det är angelägenhet för hela landet. Om vi lägger skyddsstopp så finns en risk att läkare, som är en del av totalförsvaret kallas in med stöd av lagen.

1 kap. 3 a §

En totalförsvarspliktig är skyldig att genomgå mönstring enligt [2 kap. 2](#) och [3 §§](#) eller fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt [4 kap.](#) endast om regeringen med hänsyn till att det behövs för Sveriges försvarsberedskap har beslutat det.

Vilket innebär att även anställda inom Försvarsmakten kan mobiliseras till kritiska verksamheter såsom civil sjukvård.

Inkallelse till krigstjänstgöring får ske endast om skärpt eller högsta beredskap föreligger. Se angående dessa begrepp lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap.

Vad som utgör krig eller krigsfara finns inte definierat i författningstext utan faller i sista hand tillbaka på en bedömning av regeringen.

Regeringen kan besluta att totalförsvarspliktiga ska fullgöra tjänstgöring. Det gäller exempelvis när det säkerhetspolitiska läget har förändrats och det i sin tur leder till förändrade behov för försvarsberedskapen eller om rekryteringen av frivillig personal inte fullt ut täcker totalförsvarets behov. Det är regeringen som bedömer när sådana skäl föreligger. En aktivering av hela eller delar av plikttagstiftningen kan göras utan att beslut om höjd beredskap fattats.

6 kap. 1 §

När det råder höjd beredskap får regeringen hänvisa till allmän tjänsteplikt, om det behövs för att en verksamhet som är av särskild vikt för totalförsvaret ska kunna upprätthållas. Föreskriften kan avse en viss del av landet eller en viss verksamhet.

6 kap. 3 §

Regeringen, eller den myndighet som regeringen utser, beslutar om vilka arbetsgivare och uppdragsgivare som ska fullgöra allmän tjänsteplikt och vilka arbetstagare och uppdragstagare som skall omfattas av allmän tjänsteplikt.

Det förutsätter en avgränsning av hos vilka arbetsgivare/uppdragsgivare tjänsteplikten skall fullgöras samt vilka arbetstagare/uppdragstagare som berörs.

Avgränsningen kan exempelvis avse hela arbetsstyrkan vid en viss arbetsplats eller hos en viss arbetsgivare. Om någon sådan avgränsning inte kan ske måste varje person som omfattas av beslutet namnges eller individualiseras.

Se vidare [6 kap. 3 §](#) förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt angående konkurrensen mellan allmän tjänsteplikt och värnplikt och civilplikt. Den totalförsvarspliktige är underkastad den allmänna tjänsteplikten så länge uppdraget varar. Såväl förtroendeuppdrag av olika slag som affärsuppdrag avses. Här gäller också att läkare som själva utgör en riskgrupp ska redogöra för sitt allmäntillstånd och är inte skyldig att tjänstgöra mer än sin arbetsförmåga.

Slutsats:

Min juridiska bedömning utifrån arbetsmiljölagen är att läkare som tillhör riskgrupper själva, med stöd av lagen, kan vägra att utföra arbetsuppgifter, så länge den direkta faran för att läkaren ska smittas föreligger. Detta kan ske innan skyddsombuden har hunnit ingripa.

Om arbetsgivaren inte tillhandahåller skyddsutrustning som bedöms kunna begränsa fara för hälsa och liv föreligger stoppningsrätten.

Våra medlemmar arbetar just nu förmodligen (se mitt inledande förtydligande) under brott mot arbetsmiljölagen och kan kräva sin rätt. Hur länge rätten gäller är upp till regeringen att avgöra.

Vi är i en pandemi och inte en epidemi. Om vi vill använda stopprätten, om skyddsombuden vill använda stopprätten, så har vi fog att göra det.

Om Arbetsmiljöverket gör en bedömning att skyddsutrustningen är tillräcklig är inte undertecknads roll att avgöra. Men ett högst sannolikt scenario är att regeringen agerar i de fall Arbetsmiljöverket inte omedelbart upphäver förbud att arbeta för läkare som saknar skyddsutrustning. Detta genom lagändringen som har exemplifierats ovan, ett annat alternativ är att aktivera totalförsvarsplikten eller så försöker regeringen tillämpa de krigslagstiftningar som gäller.

Jessica Berlin

Förbundsjurist, Sveriges läkarförbund

Vid frågor, kontakta medlemsrådgivningen på medlemsradgivningen@slf.se eller via telefon på direktnummer 08-790 35 20